

Svensk lagstiftning
om
förvaring av förminskat tillräkneliga och inter-
nering av återfallsförbrytare.

AV VIKTOR ALMQUIST.

En var, som äger någon erfarenhet om fångvårdsförhål-
landen, har förvisso länge burit på en känsla av tröst-
löshet vid tanken på en hel del individer, som dömts till
straff av någon mindre betydande längd och efter dennas
utlöpande måste utsläppas i full frihet, ehuru all sanno-
likhet talar för att de snart ånyo skola förbryta sig mot
samhällets lagar på ett måhända fruktansvärt sätt.

Den brottsliga gärningen är en yttring av moralisk
sjukdom, men endast en yttring, icke sjukdomen själv. Av
yttringen kan man dock sluta sig till sjukdomens mer eller
mindre djupgående art, likväl utan möjlighet att på för-
hand bestämt avgöra, om eller efter hvilken tids behand-
ling sjukdomen kan hävas.

Straffet har, vid sidan av den viktiga uppgiften att ge-
nom det varnande exemplet avhålla andra från brottsliga
tilltag, väsentligen det ändamålet att betaga förbrytaren själv
lusten och åtminstone till en tid förmågan att begå nya lag-
överträdelser. Den allmänna strafflagstiftningen har trott
sig om att kunna efter brottens — d. v. s. sjukdomsytringar-
nas — närmare beskaffenhet utarbета så att säga medi-
cinska recept med angivande av vissa tider för deras an-
vändning, under förmenande att sedan ordinationen under
dessa tider följts, skall sjukdomen i regel vara hävd.

Mer och mer blir det emellertid klart, att ingen lagstiftning och ingen domare kan före behandlingens början förutsäga längden av dess behövlighet. Detta gäller ju egentligen alla brottslingar, brottet må vara svårt eller mindre svårt. Härav följer, att om ej i det längsta hänsyn måste tagas till individen och dess rätt att icke underkastas annat tvång än som måste anses alldeles oundgängligt, varje straffdom borde avse en obestämd tid. Men en sådan obestämdhet innebär i sig själv ett så fruktansvärt strafflidande, att det ej gärna kan anses berättigat i andra fall än då det på förhand måste antagas, att ett till tiden fixerat straff skall visa sig verkningslöst.

Från dessa synpunkter torde man i Sverige hava utgått vid utarbetandet av de lagar, som den 22 april 1927 utfärdats om förvaring av förminskat tillräkneliga och om internering av återfallsförbrytare. Dessa lagar grunda sig dels å ett av dåvarande professorn i straffrätt vid Lunds universitet Johan C. W. Thyrén år 1916 framlagt utkast till strafflag, tredje kapitlet, och dels å det av strafflagskommissionen den 20 februari 1923 framlagda förslaget till strafflag, 8 kapitlet, om skyddsåtgärder. Efter genomarbetning av den s. k. lilla strafflagskommittén samt granskning av lagrådet har den viktiga frågan slutligen av Kungl. Majt. förelagts innevarande års riksdag och numera genom förenämnda lagar vunnit sin lösning.

Vid ett första betraktande av lagarna kan det synas, att man gått fram med allt för stor försiktighet. Detta kan dock icke med någon rätt klandras. Man har säkerligen ansett klokast att vid införande i lagstiftningen av den obestämda domens princip iakttaga synnerlig varsamhet.

För denna principens riktiga och framgångsrika tillämpning fordras nämligen icke blott insiktsfulla domare utan också fångvårdsmän av hög kvalitet. Visa sig de, som hava att taga befattning med lagarnas tillämpning, fullt vuxna uppdraget, så att den nya principen vinner allmänt

förtroende, då först må tiden vara inne att giva densamma ökad användning.

Efter et förutskickande av dessa erinringar torde en kort översikt över lagarnas innehåll vara på sin plats. Dessförinnan är emellertid skäl att påpeka, hurusom enligt nu gällande svensk lagstiftning den oegentligheten är rådande, att den mindre tillräkneliga — således den mest farliga — kan efter omständigheten ådömas lägre straff än den tillräkneliga. Detta betyder, att för närvarande straffet för den mindre tillräkneliga kan sättas hur lågt som helst men ingalunda höjas över det normala.

Mycket snäva begränsningar äro i de nya lagarna givna för deras användande. För att någon, som funnits vara *förminskat tillräknelig*, skall kunna dömas till förvaring i s. k. vårdanstalt, fordras sålunda, att han på grund av sinnesbeskaffenheten skall vara att anse såsom endast i ringa mån mottaglig för den med straffet avsedda verkan samt att han måste anses vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. Detta är grundförutsättningarna. Men härtill komma såsom lika nödvändiga förutsättningar, att den ifrågavarande brottslingen antingen nu begått ett brott, som ådrager honom två års straffarbete, eller också tidigare undergått straffarbete och nu dömes på nytt till straffarbete eller, om såväl det tidigare som det nya brottet äro sedlighetsbrott, straffarbete *eller fängelse*. Genom sistnämnda bestämmelse har man velat underlätta möjligheten att få sedlighetsförbrytarna omhändertagna på obestämd tid.

Enligt lagen om internering av *återfallsförbrytare* gälla för möjligheten att internera någon i det närmaste samma grundförutsättningar, som jag nyss omnämmt i fråga om de förminskat tillräkneliga: förhållandena skola göra antagligt, att brottslingen icke låter rätta sig genom undergående av straff och han skall tillika vara att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. Härtill

komma emellertid mycket stränga specialförutsättningar. Den tilltalade skall förut hava undergått straffarbete i minst tio år. Han skall hava begått det nya brottet inom fem år sedan han sist undergick dylikt straff. Det skall vara minst femte gången, han dömes till straffarbete, och han skall för det sista brottet dömas till minst två års straffarbete. Det torde i följd av dessa stränga bestämmelser icke bliva allt för många, på vilka interneringsbestämmelserna äga tillämplighet. Men redan kännedomen om den nya lagen har visat sig injaga en hälsosam skräck i förbrytarvärlden.

Man torde med lämplig visshet kunna förutsäga, att om än de såsom återfallsförbrytare internerades antal blir ganska ringa — i Norge lära ju hitintills under den avsevärda tid, en liknande lag därstädes varit gällande, endast helt få individer hava internerats — så blir nog antalet förminskat tillräkneliga, som dömas till förvaring i vårdanstalterna, med tiden ganska betydande, om nämligen behandlingen där lyckas vinna allmänt förtroende. Alla fångvårdens tjänstemän hava helt visst iakttagit, att i våra fångelser sitter ett synnerligt stort antal dömda, som i själva verket äro förminskat tillräkneliga och hellre hörde hemma i någon vårdanstalt, där de kunde kvarhållas nöjaktig tid. Och bland de av domstolarna på grund av otillräknelighet från straff frikända, vilka på framställning av länsstyrelserna omhändertagits av fångvården och nu taga i anspråk nästan hela tre för dem anordnade fångvårdsanstalter, äro säkerligen ej få så beskaffade, att om de nya lagarna funnits, de i stället för att förklaras straffria kommit att intagas till förvaring såsom förminskat tillräkneliga.

De ifrågavarande lagarnas ändamål är, såsom av de nyss omnämnda förutsättningarna framgår, att säkerställa samhällets medlemmar mot den fara, som ständigt holar från sådana individer, som dessa lagar avse, så länge de få gå fria omkring utan att hava botats från sin moraliska sjukdom, sin andliga förskämning eller omdömeslösa vil-

jeslapphet. Ett på förhand till tiden bestämt straff kan icke med någon säkerhet beräknas skola vare sig bota sjukdomen eller fortfara just så länge, som individens farlighet består. Det fordras ett omhändertagande under en tid, vars längd måste vara beroende av iakttagelserna under den sjukas behandling.

Nu kan måhända frågas, om ej rättskänslan och allmänpreventionen böra kräva, att dessa farliga individer underkastas samma straff, som andra mindre farliga, för liknande brott, och att, först om dylikt straff visar sig icke ha medfört tillräcklig verkan, förvaring eller internering *efteråt* vidtages för erforderlig tid. Så är saken ordnad på andra håll i fråga om internering. Men häremot kan med rätta erinras, att såväl förvaring som internering i regel måste omfatta vida längre tid än straffet och att det sålunda är rättfärdigt att låta denna längre tid kompenseras av den lindrigare form, under vilken förvaringen och interneringen äro avsedda att verkställas. Och från fångvårdens synpunkt tillkommer den betydelsefulla fördelen, att då förvaringen och interneringen omedelbart inträda utan att föregås av en tids straffverkställighet, behandlingen kan från början genomföras av tjänstemän och vid anstalter, inriktade å just det förelagda ändamålet. Hela saken kan sålunda läggas på ett rationellare vis.

Sovringen, urvalet av de individer, som komma att hänvisas till dessa anstalter, ligger visserligen till väsentlig del hos domstolen, men ingalunda helt. Med rätta har lagstiftaren ansett nödigt att vid sidan av domstolen ställa en rådgivande nämnd utrustad med vetorätt, om jag så må uttrycka mig. Domstolen kan nämligen icke besluta någons förvaring eller internering utan Nämndens samtycke. — Nämnden skall bestå av fem personer, bland vilka fångvårdens chef är självskriven ledamot; de övriga medlemmarna, av vilka en skall innehava domarämbete och en vara läkare, utses särskilt av Konungen.

Jämte skyldigheten att yttra sig i alla förekommande

fall, då förvaring eller internering ifrågasättes, har Nämnden det viktiga och i hög grad ansvarsfulla åliggandet att med enväldig makt besluta om utskrivning, villkorlig eller definitiv, från vård- och interneringsanstalter. Talan mot beslut av Nämnden får nämligen icke föras.

Utskrivning får icke ske från vårdanstalt, innan den förminskat tillräkneliga varit där intagen i minst två år och minst så länge han skolat undergå bestraffning, om ej förvaring trätt emellan. Men som utskrivning alls ej får förekomma, så länge han fortfarande på grund av sin sinnesförfattning är att anse såsom vådlig för annans säkerhet till person eller egendom, äro utsikterna för en utskrivning synnerligen små.

Än mindre torde en internerad hava utsikt att vinna utskrivning inom en beräknelig framtid. Visserligen kan den, som första gången internerats, vinna sådan efter tio år — eller i något enstaka fall, »där särskilda skäl äro«, redan efter fem år. Interneringstiden måste dock i varje fall överskjuta strafftiden med två år. Då den tid, någon varit intagen i anstalten, uppgår till tjugu år, *skall* han frigivas, »så framt det ej synes uppenbart, att han fortfarande är vådlig för annans säkerhet till person eller egendom«. Begår den, som internerats, före eller efter utskrivningen ånyo brott, och dömes han till straffarbete i minst ett år, äger domstolen efter tillstyrkan av Nämnden förordna, att han *skall*, i stället för att undergå straffet, interneras på livstid. En viss ljusning i den för livstiden internerades öde är, att också han *kan*, under vissa betingelser, utskrivas på prov, nämligen efter tio år. Om Nämnden vågar sig på försöket.

Den på prov, d. v. s. villkorligt utskrivne *skall*, om han utgår från vårdanstalt, stå under tillsyn under minst tre år. Har han under en sammanhängande tid av sex år stått under tillsyn utan gravare anmärkning, *skall* tillsynen upphöra, och återtagande till anstalten får icke vidare ske på grund av den föreliggande domen. För den,

som utgår från interneringsanstalt, är prøvotiden minst tio år.

Så länge någon kvarsitter i ifrågavarande anstalter, skall Nämnden efter den för utskrivning fastställda minimitidens förlopp och sedermera årligen pröva frågan om hans utskrivning. Härvid har Nämnden tydligen att i främsta rummet söka utröna, huruvida den dömde fortfarande är att anse såsom vådlig för andra, om han är, såsom man brukar uttrycka det, samhällsfarlig. Bedömandet härav är icke så mycket en läkarefråga som ej fast hellre en fråga ställd till människokännaren, psykologen, den praktiskt erfarne observatören.

Såsom vårdanstalt för förminskat tillräkneliga män är det förutvarande centralfängelset i Norrköping bestämt. Det är jämförelsevis fritt beläget invid Motala Ström och har ett ganska stort park- och trädgårdsområde. En del nyanordningar skola där vidtagas enligt godkänd plan. Till interneringsanstalt likaledes för män kommer det nuvarande kronohäktet i Ystad att användas. Också det ligger fritt och har ett nöjaktigt jordområde, vilket dessutom nu genom arrende från staden utvidgas. Häktet ligger invid havet och torde för de internerade erbjuda en så dräglig vistelseort, som deras förhållanden medgiva. För kvinnor, sannolikt högst få, avses delar av centralfängelset i Wäxiö.

Den verkställighetslag, som åtföljer förvarings- och interneringslagarna, angiver i stora drag, att en viss skilnad i behandlingen bör äga rum emellan å ena sidan dem, som äro intagna i vård- och interneringsanstalterna, och å andra sidan fängelsefångar och straffångar.

Varje fångvårdsman vet, hur svårt det är att i genomförandet inlägga avsedd olikhet i fängelsestraffet och i straffarbetet, så snart man har att göra med obemedlade personer. Nu tillkommer ytterligare en behandlingsform, som skall skiljas från de föregående. Detta torde endast kunna ske genom en viss nyansering, en större mjukhet i det

allvar, som i varje fall är oeftergivligt. Man får försöka utfinna små för säkerhet och ordning ofarliga förmåner, som låta fångens känsla av ofrihet i möjligaste mån dövas. Han kan belönas med att få en egen liten jordlott att bruka. Han kan sålunda förskaffa sig s. k. grönsaker till omväxling i den alldagliga kosten. Han kan tillerkännas rätt att från anstaltens marketenteri, om jag så får uttrycka mig, tillhandla sig oskyldiga läskedrycker, frukter, sötsaker m. m. Och hinder bör ej möta att låta honom under vissa förhållanden röka sin pipa. Djurvänner äro många bland fångarna. De som så önska, kunna ju få hålla sig med burfåglar, fiskakvarier och dyl., såsom jag sett det ske i Amerika. Vissa dagliga tidningar kunna de kanske få förskaffa sig.

Men hur skall nu den förvarade eller internerade kunna erhålla medel till allt detta? Därom säger verkställighetslagen, att han äger åtnjuta viss andel av sin arbetsinkomst och att han dessutom kan tillerkännas arbetspremie, något som — åtminstone på papperet — giver honom en förmånligare ställning än både straffångar och fängelsefångar, vilka alla likasom han äro underkastade arbetstvång men icke få tillgodonjuta både arbetsinkomst och arbetspremier. Fängelsefångarna få, så som vi veta, behålla inkomsten av det arbete, de förskaffa sig själva, obeskuren men få inga arbetspremier. Straffångarna få arbetspremier till uppmuntran men ingen direkt andel av sin arbetsinkomst.

En framträdande skillnad i de förvarades och de internerades behandling ligger däri, att förvaringsfångarna allt ifrån början skola behandlas utan hänsyn till vårt gällande cellsystem, under det att interneringsfångarna omedelbart efter intagandet i interneringsanstalten skola hållas i enrum högst tre månader men därefter icke mot sin vilja, om det ej påkallas av hänsyn till fara för ordningen eller säkerheten inom anstalten.

I övrigt ger lagen vid handen, ått dessa fångar skola åtnjuta åtminstone lika stora förmåner som fångelsefångarna.

Ju större friheter och ju större förmåner, en fånge kan lagligen ernå, desto större anspråk måste ställas å deras urskiljning och rättvisa, som hava ått tilldela dessa friheter och förmåner. Håri ligger en svårighet. Men denna år ofrånkomlig: det år nödvåndigt, ått ått förvarings- och interneringsfångarna ges så stora möjligheter, som utan våda kan ske, ått visa sig värda en utskrivning. För egen del skulle jag finna önskvårt, ått dessa fångar efter ått hava i de vanliga anstalterna tillvunnit sig förtroende bleve överflyttade till en övergångsanstalt, anordnad enligt Singeshultsanstaltens mönster, ja gärna till en filial av denna. Här leva fångarna i det närmaste såsom fria jordbruksarbetare. Det synes mig nämligen knappast skola bliva möjligt för den omförmålta Nämnden ått ållenast på grund av iakttagelserna i de vanliga anstalterna med deras grad av tvång påtaga sig ansvaret för en utskrivning. Betydligt säkrare grund för en sådan åtgård skulle Nämnden åga, om fången efterprövats under de friare formerna inom en övergångsanstalt, där dock bevakning finnes och disciplinmedel stå till förfogande. Utfaller provet i den fullständiga friheten efter utskrivningen ogynnsamt, år det för sent för Nämnden ått reparera det begångna misstaget; om brott begåtts under prøvotiden, innebår ju detta, ått behandlingen misslyckats. Om sådant skulle intråffa, komme helt visst Nämnden i ett ganska obehagligt låge inför allmänheten. Jag tror därför, ått Nämnden i fråga om utskrivning kommer ått iakttaga den allra största försiktighet, och ått knappast någon utskrivning alls kan komma i fråga utan ått Nämnden haft tillfälle ått iakttaga individen å ett halvfritt övergångsstadium.

För att Nämnden på fullt sakliga grunder skall kunna pröva en fråga om utskrivning, är det tydligen ej nog, att Nämnden genom mer eller mindre ingående besök och samtal söker att skaffa sig en personlig uppfattning om fallet. Nämnden nödgas helt visst till stor del bygga på utlåtanden av tjänstemännen vid anstalterna. Ej minst på dessa tjänstemäns duglighet, deras omdömesförmåga och människokänedom hänger de nya lagarnas framgång.

De ifrågavarande lagarna hava ännu icke trätt i verkställighet. Det har varit nödigt att dessförinnan iordningställa de till vårdanstalter och interneringsanstalter avsedda fängelserna. Motses kan, att lagarna begynna tillämpas med ingången av nästkommande år.
